

Pääkirjoitus

Kohti vuotta 2020:

Opintojen läpäisyn edistäminen, keskeyttäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen

---

Marja-Leena Stenström

Professori
Jyväskylän yliopisto,
Koulutuksen tutkimuslaitos
marja-leena.stenstrom@ju.fi

Petri Nokelainen

Professori
Tampereen yliopisto,
Kasvatustieteiden yksikkö
petri.nokelainen@uta.fi

Käsillä olevan teemanumeron aiheena on ammatillisten opintojen läpäisyn edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Aihe on koulutuspoliittisesti merkittävä ja ajankohtainen, sitä käsitellään laajasti valtioneuvoston vuosille 2011-2016 hyväksymässä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa

(Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012). Tähän dokumenttiin kirjatulla toimenpiteillä on painoarvoa, koska ne perustuvat pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa asetettuihin koulutus- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin. Suunnitelmasta käy ilmi, että hallituksen tavoitteena on Suomen nostaminen ”maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012, s. 7). Tavoit-

tetta konkretisoidaan mm. kuulumisella OECD-maiden kärkijoukkoon koulupudokkaiden vähydessä vuoteen 2020 mennessä.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen vetovoima on ollut voimakkaassa kasvussa 2000-luvun alusta lähtien, ohittaen vuodesta 2008 lähtien lukio-koulutuksen hakijamäärissä. Vuonna 2010 ammatillisessa koulutuksessa oli 134 000 ja lukiokoulutuksessa 112 000 opiskelijaa (Tilastokeskus, 2011a, 2011b). Kasvaneet opiskelijamäärät ja opiskelija-aineksen heterogeenistuminen ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että ammatillisen koulutuksen tavoiteajassa valmistuneiden osuus ei 2000-luvulla ole kasvanut toivotulla tavalla (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011a). Vuonna 2006 tavoiteajassa valmistui 56.6 prosenttia ja vuonna 2008 58.1 prosenttia, vuonna 2012 opintonsa aloittavista on 66 prosentin arvioitu valmistuvan kolmen vuoden tavoiteajassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011b, s. 15).

Myös keskeyttämisen osalta on parannettavaa: vaikka kokonaan opintonsa keskeyttäneiden prosentuaalinen osuus on vähentynyt noin 12 prosentista (lukuvuosi 2000-2001) kahdeksaan prosenttiin (lukuvuosi 2008-2009), keskeyttäneiden absoluuttinen lukumäärä ei ole merkittävästi pienentynyt (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012). Vastaava kehityssuunta, mutta noin prosenttiyksikköä suuremmilla lukemilla, on nähtävissä myös ammatillisen peruskoulutuksen kohdalla (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011a). Yhtenä taustalla vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä toisen asteen koulutuksen opiskeluhuollon puutteet, erityisesti koskien opiskelijoijoi-

den hyvinvointia edistävää ennaltaehkäisevää työtä.

Varmistaakseen sen, että todella olemme maailman osaavin kansa vuonna 2020, hallitus on ryhtynyt varsin järeisiin toimenpiteisiin. Ensimmäisenä mainittakoon vuosina 2011-2014 toteutettava 16 miljoonan euron hintainen ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma (<http://teholapaisy.wikispaces.com>). Ohjelman kolme pääkohderyhmää ovat keskeyttämiselle alttiit (syrjäytymisvaarassa olevat), opintojen tavoiteajan ylittäneet ja työn vuoksi tutkinnon suorittamisen jättäneet opiskelijat (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2011a).

Toinen konkreettinen askel on parhaillaan valmisteilla oleva, 1.1.2014 voimaan astuva laki opiskeluhuollosta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012). On selvää, että opiskelijoiden fyysinen ja henkinen toimintakyky on yhteydessä elämänhallintaan ja erityisesti opintojen edistymiseen. Toisaalta, vaikka elämänhallinta olisikin kunnossa, opinnot voivat viivästyä tai keskeytyä myös monien muiden tekijöiden, kuten uravalinnan epäonnistumisen johdosta.

Kolmas toimenpide liittyy koulutuksellisen epätasa-arvoisuuden vähentämiseen: hallitus toteuttaa yhteiskuntatakuun vuoden 2013 alusta lukien niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpajatai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Osana yhteiskuntatakuuta toteutetaan *koulutustakuu*, jossa jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan jatkomahtollisuus lukioissa, ammatilli-

sessä koulutuksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012).

Siirtymät ja nivelvaiheet

Ennustettavissa oleva elämänkulku sekä siirtymät nuoruudesta aikuisuuteen ja opiskelusta työelämään ovat ajan kuluessa muuttuneet lineaarisista epälineaariseksi. Yksilön elämänkulun siirtymiä voidaan nykyäänkin luonnehtia yksilöllistyneiksi, epäjohdonmukaisiksi, pitkittyneiksi ja sirpaleisiksi (Walther, 2006). Siirtymien muutosprosessin taustalla ovat pidentyneet opiskeluaikat, elämäntyylien monimuotoistuminen, joustavammat työmarkkinat sekä yksilöllisyyden korostuminen kaikilla elämänaalueilla ja elämänvalinnoissa. Ero nuoruuden ja aikuisuuden välillä on hämärtynyt. Walther (2006) kuvaa nuoruuden ja aikuisuuden ikärajojen hämärtymistä metaforisesti käsitteellä jojo-siirtymät (yo-yo transitions), joihin liittyy edestakaista liikettä (ks. myös Stauber, 2007).

Kullekin valtiolle tyypillinen hyvinvointijärjestelmä vaikuttaa siirtymiin makrotasolla. Walther (2006) on tarkastellut siirtymäregiimejä (transition regimes) 11 valtion kannalta ja tyypitellyt ne neljään ryhmään: 1) universaaliregiimi, 2) liberaaliregiimi, 3) työllisyyskeskeinen regiimi ja 4) matalan turvan regiimi. *Universaaliregiimissä*, joka on tyypillinen erityisesti Pohjoismaissa, nuoreen liitetään aktiivinen itsensä kehittäminen kouluttautumisen kautta. Nuorta tuetaan yksilöllisissä valinnoissa ja siirtymissä ja jokaiselle pyritään turvaamaan vähintään toisen asteen koulutus (vrt. koulutustakuu).

Liberaaliregiimissä nuoret nähdään varhain taloudellisesti riippumattomina vanhemmistaan ja yhteiskunnasta. Liberaaliregiimiin kuuluvissa maissa (esim. Englannissa ja Irlannissa) koulutuspolitiikan tärkeä tavoite on saattaa nuoret mahdollisimman nopeasti koulutuksesta työelämään ns. tuottaviksi yhteiskunnan jäseniksi. *Työllisyyskeskeisessä regiimissä* (esim. Saksassa, Ranskassa ja Alankomaissa) korostuvat nuorten sopeutuminen ja valmiudet tiettyihin sosiaaliin ja ammatillisiin asemiin. Nuoren odotetaan löytävän koulutustaan vastaavaa työtä pian valmistumisensa jälkeen ja ellei näin tapahdu, on leimautumisen pelko suuri. *Matalan turvan regiimi* on tyypillinen Italiassa, Espanjassa ja Portugalissa. Nuorten asema on työelämässä selkiintymätön ja siirtymiin liittyy tyypillisesti pitkittyminen. Koska nuoret eivät ole opiskellessaan oikeutettuja sosiaalietuuksiin, on heidän osallistuttava erityyppisiin epävarmoihin työsuhteisiin (Kouvo, Stenström, Virolainen & Vuorinen-Lampila, 2011).

Koulutussuunnittelun näkökulmasta ihanteena pidetään usein suoria koulutusuria, joissa siirtymät koulutusasteelta toiselle ja työelämään ovat välivuodettomia ja keskeytyksettömiä. Yksittäisten henkilöiden motiivit katkoksille ja viiveille voivat olla hyvin vaihtelevia sen ohessa, että rakenteelliset ja alueelliset työvoimatekijät voivat edellyttää sopeutumista. Yksilön näkökulmasta keskeistä on koulutusvalinnan ja omien elämäntavoitteiden välinen suhde sekä mahdollisuus sovittaa koulutusta ja vaihtelevia elämäntilanteita tyydyttävällä tavalla (Kouvo ym., 2011).

Opintojen keskeyttäminen

Kouvo, Stenström, Virolainen ja Vuorinen-Lampila (2011) kuvaivat erilaisia opinto-polkuihin ja uriin vaikuttavia tekijöitä kirjallisuuskatsauksen perusteella muodostetussa mallissa, johon koottiin opintouriin vaikuttavia tekijöitä yksilön, siirtymäjärjestelmän ja yhteiskunnallisen ympäristön, sekä koulutuksen ja oppilaitoksen näkökulmasta.

Keskeyttämistä ilmiönä voidaan lähestyä sekä *oppilaitoksen* näkökulmasta, *koulutusjärjestelmän ja yhteiskunnan* näkökulmasta että *yksilön* näkökulmasta. Oppilaitoksen näkökulmasta opintojen keskeyttäminen näyttäytyy aina negatiivisena, sillä oppilaitos menettää potentiaalisia opiskelijoitaan, mistä koituu taloudellisia menetyksiä ja heikkeneviä tuloksellisuusmittareita. Oppilaitostasolla tärkeitä tekijöitä ovat mm. oppilaitoskulttuuri, oppilaitoksen pedagoginen johtaminen ja oppilaitoksen työelämäyhteydet (Jäppinen, 2007; Kouvo ym., 2011).

Myös koulutusjärjestelmän ja yhteiskunnan näkökulmasta keskeyttäminen on väistämättä kielteinen lopputulos. Opiskelija, joka ei suorita opintojaan loppuun on kuluttanut turhaan koulutusresursseja, ja usein koulutusjärjestelmä- ja yhteiskuntatasolla keskeyttäminen näyttäytyy myös hidastuneena työmarkkinoille siirtymisenä, koulutustason mahdollisena heikkenemisenä ja kokemuksena opintonsa keskeyttäneen nuoren epäonnistumisesta ja syrjäytymisestä. Yksilön näkökulmasta keskeyttämistä ei voida pitää suoraviivaisesti negatiivisena asiana, vaikka se osalle keskeyttäneistä sitä varmasti onkin. Keskeyttäminen voidaan nähdä yksilöllisenä

valintana ja mahdollisuutena (Komonen, 2001). Kielteisen merkityksen keskeyttäminen saa silloin, kun nuori ajautuu kokonaan koulutusjärjestelmän ulkopuolelle eikä myöskään sijoitu työelämään. Myönteisenä keskeyttäminen näyttäytyy tilanteissa, joissa nuori siirtyy esimerkiksi itselle mieluisammalle opiskelualalle tai työelämään (mm. Karppinen & Savioja, 2007; Kouvo ym., 2011; Kuronen, 2011).

KT Jukka Lerkkanen on kehittänyt 1990-luvun alusta lähtien eri koulutusasteiden opiskelijoiden tavoitteiden saavuttamista haittaavia ajatuksia mittaavia instrumentteja (Lerkkanen, 2002). Tausalla olevien teorioiden mukaan opiskelijoiden irrationaaliset/haittaavat (dysfunktionaaliset) ajatukset, jotka ilmenevät esimerkiksi käyttäytymisen, tunteiden ja puheen kautta, vaikeuttavat koulutus- ja uravalinnan tavoitteiden saavuttamista (Lerkkanen, 2005). Tulokset osoittavat (Lerkkanen, 2011), että koulutus ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavilla ajatuksilla on yhteys opintojen keskeyttämiseen (ammattikorkeakouluaineisto) ja ohjaustarpeeseen (perusopetuksen, lukion, ammatillisen toisen asteen ja aikuisopiskelijoiden aineistot).

Syrjäytymisen ehkäisy

Keskeyttämiseen liitetään syrjäytymisen riski. Syrjäytyminen on pitkäaikainen prosessi, johon liittyy useita negatiivisia kasautuvia ongelmia. Hämäläinen ja Komonen (2003, s. 13) toteavat koulutuksellisen syrjäytymisen prosessin alkavan usein jo peruskoulun alaluokilla. Koulutuksellinen syrjäytyminen on sekä yksilö- että rakennetason asia. Koulutuksessa syrjäytyminen

johtaa usein koulutuksesta syrjäytymiseen. Koulutuksessa syrjäytymiseen liittyy ongelmia oppimisyhteisöön integroitumisessa oppilaitoksen sisällä.

Syrjäytyminen koulutuspoliittisena ilmiönä ja käsitteenä on moniselitteinen. Se tarkoittaa sosiaalisista yhteisöistä karsiutumista, ulkopuolisuutta, kyvyttömyyttä normaaliin elämään, sitoutumattomuutta, vallan puuttumisen kokemuksia ja hyvinvoinnin ongelmia. Yhteinen piirre on oman elämänhallinnan heikkeneminen. Erityisen kriittisiä ovat järjestelmän nivelvaiheet, jolloin siirrytään peruskoulusta toiselle asteelle ja edelleen työelämään tai jatko-opintoihin (tietosiirto-ongelmat). Lappalaisen ja Hotulaisen (2007) mukaan nivelvaiheen ohjaukseen olisi panostettava enemmän ja tarjottava nuorelle tukimuotoja oman koulutusuran hahmottamiseen ja suunnittelemiseen. Erityisesti heikot opiskelutaidot omaavat nuoret saattavat ajautua koulutuksesta syrjäytymiseen, mikäli nivelvaiheen ohjaus ei ole riittävän suunnitelmallista.

Nuoren kokemat ongelmat oppivollisuuden jälkeiseen koulutukseen osallistumisessa vaikuttavat koulutusuran lisäksi myöhempään työuraan. Koulutuksen puute voi johtaa sekä heikkoon tulotasoon että asemaan työmarkkinoilla. Mahdolliset katkokset ja poikkeamat peruskoulutuksen ja jatko-opintojen välillä ovatkin kauaskantoisia ja vaikuttavat yksilön elämässä pitkään (Vanttaja, 2005).

Syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi tärkeitä ovat vaihtoehtoiset koulutusmuodot, kuten koulutuksen työpainotisuus, elämänhallinnan tuki ja luottamuksellinen kohtaaminen (Kuronen,

---

Syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi tärkeitä ovat vaihtoehtoiset koulutusmuodot.

2010). Kuronen (2010) korostaakin ennaltaehkäisevän työn merkitystä, erityispedagogista lähestymistapaa, rakenteellisten ratkaisujen pohtimista, kuten opiskelun ryhmäkokojen pienentämistä, sekä tehokkaampaa ohjauskulttuuria. Nimenomaan yläkouluvaiheessa tulisi olla enemmän tukimuotoja ja ohjausta, jotta siirtymä toiselle asteelle olisi mutkattomampaa.

Ongelmien ennaltaehkäisyssä voidaan onnistua vain yhdistämällä yksilö-, yhteisö- ja yhteiskunta-näkökulmat. Tarvitaan moniammatillista asiantuntijuutta ja eri toimijoiden yhteistyötä (Jäppinen, 2010; Nykänen, 2010).

Koulutusjärjestelmää on pyritty aktiivisesti kehittämään opetushallinnon toimenpitein siihen suuntaan, että opintourat muodostuisivat mahdollisimman saumattomiksi. Osa opintouriin vaikuttavista tekijöistä on riippuvaisia yhteiskunnan muusta toiminnasta ja kulttuurista tai on oppilaitosten autonomiaan

ja yksilöiden valinnanvapauteen perustuvia. Tutkimuksen avulla voidaan kuitenkin tunnistaa entistä paremmin niitä tekijöitä, joihin vaikuttaminen on mahdollista (Kouvo ym., 2011; Stenström, Virolainen, Vuorinen-Lampila & Valkonen, 2012).

Oppilaitoksissa tehdään erinomaista työtä keskeyttämisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi erilaisissa projekteissa. Näiden projektien hyvät käytännöt tulisi saattaa muiden oppilaitosten tietoon ja tuloksia levittää erilaisilla foorumeilla. Yksi tällainen foorumi on Ammattikasvatuksen aikakauskirja-lehti, joka tässä numerossa esittelee teemaan liittyviä tuloksia.

Lehden sisältö

KT, yliopettaja Iiris Hapon vertaisarvioidussa artikkelissa ”**Opettajien kokemuksia varhaisesta puuttumisesta ammatillisessa koulutuksessa**” käsitellään ammatillisten opettajien kokemuksia varhaisesta puuttumisesta, joka ammatillisessa koulutuksessa tarkoittaa tuen antamista opiskelijalle mahdollisimman varhain ja mahdollisimman avoimesti. Oulun ammatillisessa opettajakorkeakoulussa opettajaksi pätevöityvät ammatillisena opettajana toimivat henkilöt toteuttivat varhaisista puuttumista omassa työssään. Opettajien yleisin huolenaihe olivat opiskelijoiden poissaolot. Lisäksi heitä huolestuttivat opiskelijoiden elämänhallinta, jaksaminen tai masentuneisuus. Varhaisen puuttumisen ensimmäinen askel toteutettiin soveltaen huolen puheeksi ottamisen menetelmää. Kokemukset huolen puheeksi ottamisen ennakoitimenetelmän käytöstä olivat myönteisiä. Puheeksi ottaminen koettiin haasteelliseksi, mutta ennakointi

auttoi valmistautumaan yllättäviin tilanteisiin. Huolen esille ottaneet opettajat kokivat, että sekä opettaja että opiskelija olivat hyötäneet tapaamisesta.

YTT, yliopettaja Katja Komosen artikkelissa ”**Paha pudokas? Koulutuksellisen syrjäytymisen tarkastelu yhteiskunnallisessa keskustelussa**” tarkastellaan nuorten koulutuksellista syrjäytymistä koskevaa julkipuhetta samoin kuin koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tuossa puheessa saamia toimijasemia. Artikkelissa kysytään, onko koulutuksellisen syrjäytymisen ongelma vain yksilön ongelma ja siten kasvatuksen ja ohjauksen kysymys? Koulutuksellista syrjäytymistä koskevasta puheesta voidaan nostaa esille kaksi keskeistä juonetta. Ensimmäinen liittyy koulutuksen ulkopuolella olemiseen koulutus- ja työvoimapolitiittisena, mutta ennen kaikkea moraalisenä ongelmana. Toinen taas liittyy koulutuksellisen syrjäytymisen yksilölähtöisyyteen, jossa sosiaalisesti ongelmaksi nimetty ilmiö palautetaan syntymekanismeiltaan pitkälti yksilötasolle. Komosen mukaan koulutuksellisen syrjäytymisen ilmiön ymmärtämiseksi ja sen ehkäisemiseksi on olennaista tutkia nykyistä vahvemmin yhteisötason ja institutionaalisten tekijöiden vaikutusta koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen.

FT, yliopettaja Kaija Huhtasen artikkeli ”**Pedagoginen johtaminen opintojen läpäisyn tehostamisessa**” käsittelee opintojen läpäisyä ammattikorkeakoulutuksessa. Läpäisy-osahankkeessa, osana Opintoprosessin tukeminen -hanketta, koottiin toimivia käytänteitä opintoprosessin pullonkaloista selviämiseen sekä rakennettiin pedagogisen johtamisen välineistöä. Huhtasen mukaan hankkeen tulokset osoittavat, että läpäi-

syn tukeminen ei ole yksistään opinto-ohjauksen ja tutoroinnin agenda, vaan se koskettaa kaikkia ammattikorkeakouluissa työskenteleviä toimijoita. Eräs merkittävä tekijä läpäisyn toteutumisesa on pedagoginen johtaminen, jolla on suora yhteys käytännössä tapahtuvaan koulutuksen organisointiin ja toteuttamiseen. Pedagoginen johtaminen ilmenee myös yksittäisten opettajien kohdalla: he ohjaavat opiskelijan työskentelyä muun muassa suunnittelulla ja aikaa annostelemalla. Erityisen merkittävää on myös opettajien kesken toteutettava yhteissuunnittelu, jolla voidaan ehkäistä kuormitushuippujen syntyminen.

Viimeisessä teemaan liittyvässä artikkelissa ”**Ammatillisen koulutuksen läpäisyn edistäminen**” KT, opetusneuvos Juhani Pirttiniemi ja YM, tutkija Jukka Vehviläinen luovat katsauksen hallitusohjelmaan kirjattuun, vuosina 2011–2014 toteutettavaan ammatillisen koulutuksen läpäisyä tehostavaan ohjelmaan. Ohjelmaan kuuluvat hankkeet keskittyvät opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon aiempaa yksilöllisimpien toimintamallien kehittämiseen. Ohjaavia toimenpiteitä kehitetään ja testataan erityisesti ammatilliseen koulutukseen haakeutumisen ja ammatilliseen koulutukseen kiinnittymisen osalta.

Lähteet

- Hämäläinen, J., & Komonen, K. (2003). *Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa*. Kuopio: Kaprakan ammatillinen koulutuskeskus.
- Jäppinen, A.-K. (2007). *Kiinni ammattiin – ote opintoihin. Keskeyttämisen vähentäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa*. Opetusministeriön julkaisuja 27. Helsinki: Opetusministeriö.
- Jäppinen, A.-K. (2010). *Onnistujia opinpolun siirtymässä. Ammatilliseen peruskoulutukseen ohjautuvan ja valmistavan koulutuskokeilun (ammattistartti) vaikuttavuus. Loppuraportti*. Raportit ja selvitykset 2. Helsinki: Opetushallitus.
- Karppinen, K., & Savioja, H. (2007). *Koulu ja syrjäytymisen riski*. Teoksessa S. Alatupa, K. Karppinen, L. Keltikangas-Järvinen, & H. Savioja (toim.), *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma- löytykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?* (ss. 115-160) Sitran raportteja 75. Helsinki: Sitra.
- Komonen, K. (2001). *Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus*. Väitöskirja. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kouvo, A., Stenström, M.-L., Virolainen, M., & Vuorinen-Lampila, P. (2011). *Opintopoluilta opintourille. Katsaus tutkimukseen*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. (Tutkimus- selosteita 42). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kuronen, I. (2010). *Peruskoulusta elämäntouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäntouluun peruskoulun jälkeen*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kuronen, I. (2011). *”Mun kompassin neula vaan pyörii”*. *Keskeyttämiskokemuksia ammatillisesta koulutuksesta*. Jyväskylä yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitoksen (Tutkimus- selosteita 41). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lappalainen, K., & Hotulainen, R. (2007). *”Jospa sitä joskus sais oikeita töitä” – Seuranta- tutkimus peruskoulussa arvioitujen tukitarpeiden yhteydestä nuorten koulutukseen ja työhön sijoittumiseen*. *Kasvatus*, 38(3), 242-256.

- Lerkkänen, J. (2002). *Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Lerkkänen, J. (2005). Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten yhteys ammattikorkeakouluopintojen keskeyttämiseen. *Keiver*, 2. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta <http://ojs.seamk.fi/index.php/keiver/article/viewArticle/889/738>.
- Lerkkänen, J. (2011). Nuorten ohjaustarpeiden arviointi. Teoksessa H. Kasurinen, E. Merimaa, & J. Pirrtiniemi (toim.), *OPO. Ohjaajan käsikirja* (ss. 46-54). Helsinki: Opetushallitus.
- Nykänen, S. (2010). *Ohjauksen palvelujärjestelyjen toimijoiden käsitykset johtamisesta ohjausverkostossa. Matkalla verkostojohtamiseen? Väitöskirja*. Tutkimuksia 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011a). *Valtion vuoden 2011 talousarviossa ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmaan tarkoitettujen määrärahojen käytön perusteet*. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös 14.3.2011. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta http://www.oph.fi/download/131829_Opetusjakulttuuriministerionpaatos2011.pdf.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011b). *Toiminta- ja taloussuunnitelma 2012-2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:1. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM1.pdf>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2012). *Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016. Kehittämissuunnitelma*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi>.
- Stauber, B. (2007). Motivation in transition. *Young*, 15(1), 31-47.
- Stenström, M.-L., Virolainen, M., Vuorinen-Lampila, P., & Valkonen, S. (2012, painossa). *Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen opintourat*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Tilastokeskus. (2011a). *Official Statistics of Finland. Vocational education*. Helsinki: Statistics Finland. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta http://www.stat.fi/til/aop/2010/04/index_en.html.
- Tilastokeskus. (2011b). *Official Statistics of Finland. Upper secondary general school education*. Helsinki: Statistics Finland. Noudettu 11.6.2012 osoitteesta http://www.stat.fi/til/lop/index_en.html.
- Vanttaja, M. (2005). Koulutuksesta ja työstä karsituneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka*, 70(4), 411-416.
- Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young*, 14(2), 119-139.

